

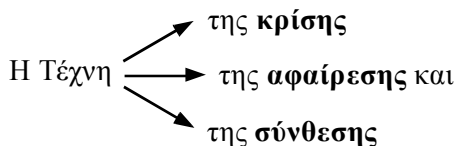
Έκφραση - Έκθεση

ΕΚΘΕΣΗ	Α' Λυκείου
---------------	-------------------

- Μεθοδολογία της περίληψης
 - Οργάνωση του λόγου - Επιχείρημα
 - Κριτήριο Αξιολόγησης

I. Περίληψη

Τι είναι περίληψη;

Περίληψη είναι η ανεύρεση κύριων σημείων - ιδεών ενός κειμένου, ενός ακροάματος ή ενός θεάματος και η διατύπωσή τους κατά τέτοιο τρόπο, ώστε ν'αποτελούν ενιαίο και οργανωμένο σύνολο. Βασικό στοιχείο της περίληψης είναι ότι δίνεται σε ορισμένο αριθμό λέξεων ή γραμμών και περικλείει τα ουσιώδη στοιχεία του κειμένου. Η περίληψη δεν είναι σχολιασμός. Με άλλα λόγια, σκοπός μας δεν είναι να εξηγήσουμε ή να αναλύσουμε ή να κρίνουμε τις απόψεις του συγγραφέα.

Ποια η χρησιμότητά της;

Η περίληψη έχει αξία τόσο ως θεωρητική προσέγγιση όσο και ως πρακτική εφαρμογή. Σε τομείς, όπως η δημοσιογραφία, η κριτική καλλιτεχνικών εκδηλώσεων, η πανεπιστημιακή παρακολούθηση, η περιληπτική απόδοση κειμένων, είναι μέσο χρησιμότητας. Ιδιαίτερα για τους μαθητές είναι άριστο εργαλείο για τη γλωσσική τους βελτίωση, για την κατανόηση κειμένων και για την ανάπτυξη της κριτικής τους σκέψης, εφόσον η περίληψη απαιτεί αφαιρετική ικανότητα, είτε ως διάκριση του ουσιώδους από το επουσιώδες είτε ως αντικατάσταση και μετασχηματισμός.

Στην περίληψη, γενικά, πρέπει να συνδυάζει κάποιος κριτική, αφαιρετική και συνθετική ικανότητα σε υψηλό βαθμό. Ειδικότερα, είναι ανάγκη:

(α) Να κατανοεί απόλυτα το αρχικό κείμενο και να το οικειοποιείται σε τέτοιο βαθμό, ώστε να μπορεί να το μεταπλάθει και να το αποδίδει με το δικό του τρόπο (*λεξιλόγιο, ύφος, φρασσεολογία*), χωρίς φυσικά να αλλοιώνει το νόημά του.

(β) Να μπορεί να διακρίνει τα ουσιώδη σημεία από τα επουσιώδη, και από τα πρώτα πάλι τα πρωτεύοντα και υποχρεωτικά για την περίληψη. Με άλλα λόγια, ελέγχεται συγχρόνως η κριτική, αφαιρετική και συνθετική του ικανότητα. Γιατί πρέπει να συνθέσει τα αναγκαία στοιχεία με τέτοιο τρόπο, ώστε όχι μόνο να αποτελούν ένα πλήρες και άρτιο κείμενο, αλλά και να διατηρούν όλη τη ζωντάνια και το δυναμισμό του αρχικού κειμένου.

(γ) Να περιορίζει τα γραφόμενά του στη ζητούμενη έκταση. Άρα ελέγχεται και η ικανότητά του να επιλέγει κατάλληλες λέξεις και να σχηματίζει περιεκτικές φράσεις.

A. Προετοιμάζω την περίληψη

I) Κατανοώ το κείμενο

α) Το διαβάζω μία φορά με τους εξής σκοπούς:

- να βρω το θέμα του κειμένου
- να αντιληφθώ ποια είναι η στάση ή η άποψη του συγγραφέα για το θέμα

β) Το διαβάζω δεύτερη φορά με τους εξής σκοπούς:

- να επιβεβαιώσω αυτά που κατάλαβα με την πρώτη ανάγνωση
- να μελετήσω τη λογική οργάνωση του κειμένου

II) Εξετάζω τη λογική οργάνωση του κειμένου

α) Εξετάζω την παράγραφο: Ανιχνεύω τη βασική δομή κάθε παραγράφου (*θεματική περίοδος, λεπτομέρειες, περίοδος κατακλείδα*) και γράφω στο πρόχειρο τον πλαγιότιτλο.

β) Διακρίνω το ουσιώδες από το επουσιώδες: Σημειώνω στο πρόχειρο τις κυριότερες ιδέες κάθε παραγράφου, προσέχοντας το ρόλο που έχουν μέσα στο κείμενο (*υποστηρικτέα θέση, απορριπτέα θέση, επεξήγηση*).

γ) Σημειώνω το είδος των συνδέσμων: Οι σύνδεσμοι με πληροφορούν για την εσωτερική σύνδεση του κειμένου και τον τρόπο εξέλιξης της επιχειρηματολογίας. Επισημαίνω τους συνδέσμους που δηλώνουν *πρόθεση, αντίθεση, συνέπεια, παραχώρηση, αιτία, προϋπόθεση, χρονικότητα* (χθες, σήμερα, αύριο), *συγχρονία* (κατά τα άλλα, εξίσου).

III) Καταστρώνω το διάγραμμα του κειμένου

Ιεραρχώ με σαφήνεια τις βασικές ιδέες που σημείωσα από το κείμενο, προσπαθώντας να ανιχνεύσω τον τρόπο που ο συγγραφέας οργανώνει τις ιδέες του.

Εφαρμογές

I. Κείμενο: “Το ομαδικό παιχνίδι”

(θεματικοί κύκλοι σ.σ. 103 - 104)

A. Στα ομαδικά αθλήματα μαθαίνεις να 'σαι έτοιμος, να συγκρατιέσαι, να περιμένεις στην κατάλληλη στιγμή, να θυσιάζεις τις ατομικές χαρές ή προτιμήσεις για τα συμφέροντα της ομάδας. Μαθαίνεις να προσαρμόζεις τις ιδιότητες σου στις ανάγκες του συνόλου, να εκμεταλλεύεσαι, όσο μπορείς, για τη νίκη τα ελαττώματα και τα προτερήματά σου. Με τη μέθοδο αυτή μονάχα μπορείς ν' ασκηθείς για το μεγάλο παιχνίδι, αργότερα, της δημόσιας ζωής.

B. Για να φτάσεις στο υψηλό αυτό κορύφωμα της άσκησης, πρέπει καλά να ξέρεις τον εαυτό σου, να ξέρεις το διπλανό σου, να ξέρεις κι ολόκληρη την ομάδα, όπου ανήκεις. Κι όχι μονάχα αυτό· να ξέρεις και την αντίπαλή σου ομάδα. Να μην την περιφρονάς, να τη σπουδάζεις με αμεροληψία και σέβας, να ξέρεις καλά τις αρετές και τις δυνάμεις της, για να οργανώσεις ανάλογα και συ τις αρετές και τις δυνάμεις σου και να μην χάσεις το παιχνίδι.

Γ. Κι ακόμα τούτο το σημαντικότατο, που αποτελεί το πιο κρυφό, το πιο πανάρχαιο τέρμα του παιχνιδιού: να ξέρεις πως κι η αντίθετη ομάδα στο βάθος δεν είναι αντίμαχη, συνεργάζεται μαζί σου, γιατί χωρίς αυτή δε θα υπήρχε παιχνίδι.

Δ. Ό,τι αγνότατα ηθικό μπορεί να μας μάθει το παιχνίδι είναι τούτο: ο ανώτατος σκοπός του παιχνιδιού δεν είναι η νίκη, παρά πώς, από ποιους δρόμους, με ποια προπόνηση, με τι πειθαρχία, ακολουθώντας αυστηρά τους νόμους του παιχνιδιού, να μάχεται για τη νίκη.

Ε. Έτσι που κοιτάζα στο ήσυχο τούτο δειλινό τους ωραίους έφηβους του Ήτον, άλλους με τα γαλάζια άλλους με τ' άσπρα κασκέτα τους να πολεμούν, λυγροί, συγκεντρωμένοι, έτοιμοι, με τον αλαφρό κραδασμό του λιγνού ατσαλένιου σπαθιού, προσπαθούσα να βρω τους θεμελιακούς νόμους της άσκησης· βρήκα τέσσερις:

1. Να ασκείς το σώμα και την ψυχή ως άτομο, ανεξάρτητα από την ομάδα
2. ν' ασκείς το σώμα και την ψυχή ως άτομο μέσα στην ομάδα τη δική σου
3. ν' ασκείς το σώμα και την ψυχή αναφορικά με την αντίπαλη ομάδα

Τα ομαδικά αθλήματα συντελούν στην κοινωνικοποίηση.

Οι βασικές προϋποθέσεις της επιτυχίας.

Η αναγκαιότητα ύπαρξης της αντίπαλης ομάδας.

Το ηθικό δίδαγμα του παιχνιδιού.

Οι τέσσερις θεμελιακοί νόμοι της άσκησης.

Έκφραση - Έκθεση Α΄ Λυκείου

4. ν' ασκείται ολάκερη η μια ομάδα αναφορικά με ολάκερη την άλλη ομάδα.

Ζ. Η ζωή είναι παιχνίδι σαν το τένις, σαν το γκολφ. Δεν παίζεις μόνος σου, παίζεις με άλλους. Έχεις ευθύνη απέναντι σε όλους τους συντρόφους σου, όλοι σου οι σύντροφοι έχουν ευθύνη απέναντί σου. Άτομο κι ομάδα είναι ένα. Το παιχνίδι έχει νόμους: όποιος θέλει να παίζει, οφείλει να ξέρει τους νόμους αυτούς και να τους σέβεται. Αν δεν ξέρει τους νόμους ή αν δεν θέλει να τους σέβεται, δεν είναι άξιος να λάβει μέρος στο παιχνίδι. Μέσα στον κύκλο που χαράζουν οι νόμοι είναι απόλυτα λεύτερος κανένας, μήτε ο βασιλιάς, δεν έχει δικαίωμα να επέμβει. Μπορεί οι νόμοι αυτοί να είναι παλιωμένοι ή στραβοί ή αυθαίρετοι, δεν έχει σημασία: το σπουδαίο είναι, κι αυτό γυμνάζει την ψυχή του ανθρώπου, να τους υπακούς.

Η. Δεν πρέπει να ντρέπεσαι πως νικήθηκες, πρέπει να ντρέπεσαι μονάχα όταν έπαιξες κακά και γι' αυτό νικήθηκες ή - κι αυτό είναι το χειρότερο - πρέπει να ντρέπεσαι όταν νίκησες παίζοντας κακά ή άτιμα.

Οι νόμοι του παιχνιδιού εξασφαλίζουν την ελευθερία.

Ντροπή προκαλεί η ατιμία και όχι η ήττα.

Νίκος Καζαντζάκης
“Αγγλία”

Το διάγραμμα του κειμένου “Το ομαδικό παιχνίδι”

(θεματικός κύκλος σ.σ. 103 - 104)

Παράγραφοι	Μέρη του κειμένου	Σημειώσεις
A	Πρόλογος Θέση →	Τα ομαδικά αθλήματα συντελούν στην κοινωνικοποίηση.
B A Π O	Κύριο μέρος Οι βασικές προϋποθέσεις της επιτυχίας	<ul style="list-style-type: none"> • να ξέρεις καλά τον εαυτό σου το διπλανό σου και την αντίπαλη ομάδα.
Γ Δ E I	Η αναγκαιότητα ύπαρξης της αντίπαλης ομάδας	<ul style="list-style-type: none"> • να ξέρεις ότι η αντίθετη ομάδα δεν είναι αντίμαχη γιατί δεν θα υπήρχε το παιχνίδι χωρίς αυτή.
Δ E H	Το ηθικό δίδαγμα του παιχνιδιού	<ul style="list-style-type: none"> • ο ανώτατος σκοπός του παιχνιδιού δεν είναι η νίκη αλλά με ποια προπόνηση, με τι πειθαρχία να μάχεσαι για τη νίκη.
E T H Σ Θ E	Οι τέσσερις θεμελιακοί νόμοι της άσκησης	<ul style="list-style-type: none"> • 1. ν' ασκείς το σώμα και την ψυχή ως άτομο • 2. ν' ασκείς το σώμα και την ψυχή μέσα στην ομάδα • 3. ν' ασκείς το σώμα και την ψυχή αναφορικά με την αντίπαλη ομάδα. • 4. ν' ασκείται ολόκληρη η μια ομάδα με την άλλη.
Z Σ H Σ	Η νόμοι του παιχνιδιού εξασφαλίζουν την ελευθερία.	<ul style="list-style-type: none"> • Η υπακοή στους νόμους του παιχνιδιού γυμνάζει την ψυχή του ανθρώπου
ΣΤ	Συμπέρασμα	Ντροπή προκαλεί η ατιμία και όχι η ήττα.

Β. Γράφω την περίληψη

1) Βασικές οδηγίες

- Διαμορφώνω κατάλληλα, -χρησιμοποιώντας τις σωστές τεχνικές πύκνωσης-, τους πλαγιότιτλους των παραγράφων και των νοηματικών ενοτήτων, καθώς και τις ουσιώδεις ιδέες, ώστε να δημιουργήσω ένα, συντακτικά, ορθό και περιεκτικό κείμενο.
- Μεταφέρω σε πλάγιο λόγο τις βασικές ιδέες -απόψεις του συγγραφέα.
- Τηρώ τη χρονική σειρά: αυτό που αναφέρεται στο παρελθόν ή στο μέλλον από το συγγραφέα πρέπει να τηρείται και στην περίληψη.
- Χρησιμοποιώ προσωπική έκφραση: δεν πρέπει ν' αντιγράψω αυτούσια κομμάτια του κειμένου (αν είναι απαραίτητο να συμπεριληφθούν, μπαίνουν σε εισαγωγικά). Βέβαια, μερικές λέξεις ή φράσεις του συγγραφέα δεν επιδέχονται ισοδύναμες ή συνώνυμες, οπότε τις διατηρώ ως έχουν.
- Δεν χρησιμοποιώ τα παραδείγματα και τις αναλογίες.
- Δεν σχολιάζω και δεν κρίνω το περιεχόμενο του κειμένου, έστω κι αν διαφωνώ μ' αυτό.
- Τηρώ το όριο των λέξεων: περιορίζομαι στο όριο που μου τίθεται από την εκφώνηση με μια απόκλιση 15-20 λέξεων.

2) Τεχνικές πύκνωσης του αρχικού κειμένου

- Απαλοιφή πληροφοριών: π.χ. *ένα λιμάνι με καθημερινή μεγάλη επιβατική κίνηση και φασαρία* → *ένα λιμάνι.*
- Γενίκευση: αντικαθιστώ ειδικές με γενικότερες λέξεις ή φράσεις. π.χ. *χαρτιά, στολό, γόμες, ζύστρες, χάρακες* → *γραφική ύλη.*
- Αντιπροσώπευση μιας σειράς προτάσεων από την ενέργεια που τις επιγράφει: π.χ. *άνοιξα τον υπολογιστή, συνδέθηκα με το διαδίκτυο, βρήκα την ηλεκτρονική διεύθυνση, πληκτρολόγησα και καταχώρισα την επιστολή* → *έστειλα ηλεκτρονικό μήνυμα.*
- Αναγωγή σε υπερκείμενη έννοια (επινόηση θεματικής πρότασης): π.χ. *ο Έλληνας δεν αισθάνθηκε ποτέ ότι το κράτος είναι δική του υπόθεση, όχι επειδή έχει τάσεις αναρχισμού αλλά επειδή οι κυβερνήσεις που του επιβλήθηκαν κατά καιρούς ήταν αποτέλεσμα ξένων επεμβάσεων με αυταρχική συμπεριφορά* → *ο Έλληνας αποξενώθηκε από το κράτος επειδή ήταν ξενόφερτο και καταπιεστικό.*

- **Αντικατάσταση απαρίθμησης με περιεκτικό όρο:** π.χ.οι εφημερίδες, η τηλεόραση, το ραδιόφωνο, το διαδίκτυο → **τα ΜΜΕ.**
- **Κατάργηση συμπληρωματικών προτάσεων:** π.χ. είναι φανερό ότι πρέπει να περιμένουμε πως η εξέλιξη της Ευρώπης θ' αλλάξει τις νοοτροπίες → **η εξέλιξη της Ευρώπης θ' αλλάξει τις νοοτροπίες.**
- **Αντικατάσταση ονοματικής φράσης με προθετική ή με επίθετο ή με μετοχή:** π.χ. - με το απλό πάτημα ενός πλήκτρου → **με ένα πλήκτρο.**
 - ο πάπυρος είχε στοιχεία αυθεντικότητας → **ο πάπυρος ήταν αυθεντικός.**

3) Πίνακας ρημάτων παρουσίασης του αρχικού κειμένου

Αφήγηση:	<i>αφηγείται, εκθέτει, αναπαριστά, παρακολουθεί, διηγείται, εξιστορεί κτλ.</i>
Περιγραφή:	<i>περιγράφει, παρουσιάζει, εξετάζει, εντοπίζει, ξεχωρίζει, διακρίνει, κοιτάζει κτλ.</i>
Επιχειρηματολογία:	<i>εκθέτει, συμβουλεύει, εξετάζει, σχολιάζει, έχει τη γνώμη, έχει την εντύπωση, έχει την πεποίθηση, έχει την άποψη, παρουσιάζει, καταθέτει, γνωστοποιεί, διατυπώνει, συνιστά, προτείνει, πιστεύει, θεωρεί, επιδοκιμάζει, αποδοκιμάζει, απορρίπτει, αμφισβητεί, αντιτίθεται, μέμφεται, κρίνει, εκτιμά, εξηγεί, υποστηρίζει, κ.τ.λ.</i>

Σύντομη και εκτενής περίληψη του κειμένου “Το ομαδικό παιχνίδι”

(θεματικοί κύκλοι σ.σ. 103 - 104)

Σύντομη περίληψη (80 περίπου λέξεις)

Ο Καζαντζάκης στο κείμενό του αναφέρει τα οφέλη που προέρχονται από τα ομαδικά αθλήματα και εξηγεί τη συμβολή τους στην κοινωνικοποίηση του ατόμου. Ως βασικές προϋποθέσεις για την επιτυχία θεωρεί την αυτογνωσία, την ετερογνωσία και τη συνειδητοποίηση του πραγματικού στόχου του παιχνιδιού. Επισημαίνει τέσσερις βασικούς νόμους της άσκησης και, παρομοιάζοντας τη ζωή με παιχνίδι, τονίζει τη σπουδαιότητα της υποταγής στους νόμους, με σκοπό την εξασφάλιση της ελευθερίας. Τελειώνει, λέγοντας, πως η ατιμία και όχι η ήττα πρέπει να προκαλεί ντροπή.

Εκτενής περίληψη (200 περίπου λέξεις)

Τα ομαδικά αθλήματα, τονίζει ο συγγραφέας, προτρέπουν, “να ‘σαι έτοιμος, να συγκρατιέσαι, να περιμένεις την κατάλληλη στιγμή, να θυσιάζεις τις ατομικές χαρές ή προτιμήσεις για τα συμφέροντα της ομάδας. Να προσαρμόζεις τις ιδιότητές σου στις ανάγκες του συνόλου, να εκμεταλλεύεσαι τα ελαττώματα και τα προτερήματά σου με σκοπό τη νίκη”. Με άλλα λόγια, ο αθλούμενος μαθαίνει την ετοιμότητα, την αυτοσυγκράτηση, την καρτερικότητα, την αυτοθυσία, μαθαίνει να νικά τον εγωισμό και την αλαζονεία, καθώς και να προσαρμόζεται στις απαιτήσεις του συνόλου.

Για να μπορέσει να ασκηθεί αποτελεσματικά, απαιτείται αυτογνωσία και ετερογνωσία. Επιβάλλεται να γνωρίζει πολύ καλά, εκτός από τον εαυτό του, τόσο το συμπαίκτη και την ομάδα του, όσο και την αντίπαλη ομάδα.

Το βασικότερο δίδαγμα που προκύπτει από το ομαδικό παιχνίδι είναι πως ο απώτερος στόχος δεν είναι η ίδια η νίκη, αλλά η μάχη για τη νίκη.

Όπως ο αθλητής οφείλει να εξασκείται καθημερινά, να διαθέτει αυτογνωσία, να μελετά την αντίπαλη ομάδα, έτσι και ο πολίτης θα πρέπει, για να επιτύχει στο παιχνίδι της ζωής, να ερευνά τον εαυτό του, να σέβεται και να εξετάζει τον αντίπαλο ή τον ανταγωνιστή του και να προσπαθεί ανελλιπώς να βελτιωθεί. Η κατάκτηση της νίκης στο ομαδικό άθλημα απαιτεί πειθαρχία, προπόνηση, άσκηση και υπακοή στους νόμους, όπως, ακριβώς απαιτεί και η νίκη στον αγώνα της ζωής.

Γ. Ελέγχω και αξιολογώ την περίληψη

1) Τι πρέπει να ελέγξω μετά τη γραφή της περίληψης

α) ως προς τη μορφή:

- έχω γραμματικά, ορθογραφικά και συντακτικά σφάλματα;
- χρησιμοποιώ τα σωστά σημεία στίξης;
- διατυπώνω με σαφήνεια και ακρίβεια τα ουσιώδη σημεία του αρχικού κειμένου;

β) ως προς τη δομή:

- υπάρχουν ασύνδετα σημεία που δημιουργούν πρόβλημα στην κατανόηση;
- ακολουθείται ο τρόπος οργάνωσης και η σειρά παρουσίασης των ιδεών του αρχικού κειμένου;
- οι συνδετικές λέξεις απεικονίζουν τις λογικές σχέσεις των πληροφοριών του αρχικού κειμένου;

γ) ως προς το περιεχόμενο:

- χρησιμοποίησα τις βασικές πληροφορίες του αρχικού κειμένου και όχι κάποιες ασήμαντες;
- διατύπωσα με δικά μου λόγια τις βασικές ιδέες;
- διαγράφεται με σαφήνεια το θέμα του κειμένου και η θέση του συγγραφέα;
- έχω αποφύγει προσωπικά σχόλια και αξιολογικές κρίσεις;
- έχω τηρήσει το όριο των λέξεων;

2) Οι παράμετροι της αξιολόγησης στην περίληψη

- Περιεχόμενο** → 8/25: Πρέπει να είναι σύμφωνο με το αρχικό κείμενο, **χωρίς σχόλια** των αρχικών απόψεων και να περιέχονται τα ουσιώδη σημεία.
- Οργάνωση** → 5/25: Πρέπει να παρουσιάζονται με τη λογική ακολουθία του αρχικού κειμένου τα βασικά επιχειρήματα του συγγραφέα.
- Γλώσσα** → 5/25: Πρέπει να χρησιμοποιούμε το κατάλληλο λεξιλόγιο και τις συνδετικές λέξεις, ώστε να αποφεύγουμε την αντιγραφή συγκεκριμένων αποσπασμάτων του αρχικού κειμένου. Αποφυγή γραμματικοσυντακτικών λαθών.
- Αποτελεσματικότητα** → 7/25: Δεν μιμούμαστε το ύφος του αρχικού κειμένου, δεν χάνουμε τον κεντρικό νοηματικό άξονα του αρχικού κειμένου, η περίληψή μας μπορεί να σταθεί ως αυτόνομο κείμενο.

II. Οργάνωση του λόγου

Επιχειρηματολογία / απόδειξη / συλλογισμός

Φίλε, μαθητή, πρέπει να γνωρίζεις πως στο Λύκειο η έκθεση είναι ένα κείμενο λογικής πειθούς. Λογική πειθώ είναι η προσπάθεια να πείσουμε τον αναγνώστη - εξεταστή για την ορθότητα των δικών μας απόψεων που ο ίδιος ο καθηγητής μας ζητά να αποδείξουμε. Ένα παράδειγμα, για να το καταλάβεις καλύτερα: έστω πως γράφεις μια έκθεση με θέμα για τη σχέση της γλώσσας με την εθνική ταυτότητα. Σου ζητά λοιπόν ο καθηγητής να αποδείξεις την άποψη του Ψυχάρη: “Γλώσσα και πατρίδα είναι το ίδιο. Να πολεμά κανείς για την πατρίδα του ή για την εθνική τη γλώσσα, ένας είναι ο αγώνας”. Τι κάνεις από εδώ και πέρα; Φυσικά, οφείλεις να συσχετίσεις λογικά αυτούς τους δύο όρους, δηλαδή να αποδείξεις την αλήθεια τους. Αυτό που έλεγες στο Γυμνάσιο, αιτιολόγησε. Το περίφημο ΠΙΑΤΙ και ΠΩΣ. Αυτή, λοιπόν, τη διαδικασία την ονομάζουμε αποδεικτικό συλλογισμό. Να θυμάσαι:

- ◆ Συλλογισμός είναι μια σειρά αλληλένδετων προτάσεων, που σκοπό έχουν να αποδείξουν την αλήθεια μιας θέσης, βεβαιώνοντας ή ανασκευάζοντας μια κρίση. Με άλλα λόγια, με τη βοήθεια της διάνοησης οργανώνουμε και συναρμολογούμε λογικές κρίσεις, για να καταλήξουμε σ’ ένα συμπέρασμα.

Να ένα ακόμα παράδειγμα, για να το καταλάβεις καλύτερα. Εκμεταλλευόμενος ό,τι έμαθες μέχρι τώρα για τη γλώσσα απόδειξε μας την παρακάτω αξιολογική κρίση:

“Η ποιότητα ζωής προϋποθέτει ποιότητα στη γλωσσική επικοινωνία”

Αυτή η κρίση που πρέπει να αποδείξεις ονομάζεται ΑΠΟΔΕΙΚΤΕΑ ΘΕΣΗ / ΠΡΟΤΑΣΗ. Πρόσεξε, λοιπόν, πώς κατασκευάζουμε τον ακόλουθο αποδεικτικό συλλογισμό με αλληλένδετες προτάσεις:

- 1η κρίση / πρόταση:** Ποιότητα ζωής δε νοείται έξω από μια σωστά οργανωμένη κοινωνία.
- 2η κρίση / πρόταση:** Η σωστά οργανωμένη κοινωνία δεν μπορεί να λειτουργήσει χωρίς βαθύτερη και ουσιαστικότερη επικοινωνία των μελών της.
- 3η κρίση / πρόταση:** Η βαθύτερη και ουσιαστικότερη επικοινωνία των μελών της κοινωνίας προϋποθέτει ποιότητα γλώσσας.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ: Η ποιότητα της ζωής προϋποθέτει ποιότητα στη γλωσσική επικοινωνία.

Διαπιστώσεις: Μ’ ένα σύνολο τριών (μπορεί να είναι κατά περίπτωση δύο ή και περισσότερες) λογικών προτάσεων καταλήξαμε σ’ ένα συμπέρασμα το οποίο επιβεβαιώνει την αποδεικτέα θέση. Το περιεχόμενο αυτών των προτάσεων αποτελεί τους ΑΠΟΔΕΙΚΤΙΚΟΥΣ ΛΟΓΟΥΣ.

S.O.S. Ο συνδυασμός των λογικών προτάσεων (της 1ης με τη 2η και της 2ης με την 3η) είναι κάθε φορά εφικτός χάρη σε μια έννοια-γέφυρα, που ονομάζεται “ΜΕΣΟΣ ΟΡΟΣ”. Την 1η με τη 2η κρίση τη συνδέει ο όρος “μια σωστά οργανωμένη κοινωνία”, ενώ τη 2η με την 3η ο όρος “βαθύτερη και ουσιαστικότερη επικοινωνία”. Αυτοί, λοιπόν, οι κοινοί όροι-γέφυρες είναι οι περίφημοι μέσοι όροι (έτσι

ονομάζονται στην τυπική λογική). Πρόκειται γι' αυτό που λέμε στην καθημερινή μας ζωή "αίτιο".

Αυτή η μαγική λεξούλα "ΜΕΣΟΣ ΟΡΟΣ" είναι που κάνει όλες τις "βρωμοδουλειές" στα κείμενα λογικής πειθούς. Η βασική της δουλειά, όμως, είναι αυτή της "προξενήτρας". Καλά άκουσες. Εάν δεν υπήρχε αυτή στη μέση, τότε οι έννοιες δε θα γνωρίζονταν ούτε θα παντρεύονταν ούτε εμείς θα τις επισκεπτόμαστε στο σπιτικό τους. Θα ήταν έρμες κι ορφανές. Άστεγες και μόνες. Όμως χάρη στο "ΜΕΣΟ ΟΡΟ" ερωτεύεται η μία την άλλη και σμίγουν για πάντα. Σκέψου, το πρώτο παράδειγμα. "Γλώσσα και πατρίδα είναι το ίδιο" είπε το 1888 ο Γ. Ψυχάρης. Καλά, έτσι αυθαίρετα ο κύριος Ψυχάρης μια μέρα εκεί που καθόταν σε ένα γαλλικό καφενείο σκέφτηκε να ταιριάζει αυτές τις λέξεις; Θα σας πούμε αμέσως πώς τις ταίριαξε. Σκέφτηκε, λοιπόν:

- ◆ Η πρόοδος της πατρίδας προϋποθέτει την πρόοδο των πολιτών.
- ◆ Η πρόοδος των πολιτών, όμως, είναι άμεσα εξαρτημένη από τη μόρφωσή τους.
- ◆ Και μόρφωση χωρίς γλώσσα να την καταλαβαίνει ο λαός δεν είναι νοητή.
- ◆ Συνεπώς, η μοίρα της πατρίδας και η μοίρα της γλώσσας ταυτίζονται.

Κατάλαβες, τώρα, στο παράδειγμα αυτό τη λειτουργία της προξενήτρας, του ΜΕΣΟΥ ΟΡΟΥ, δηλαδή;

ΜΕΣΟΣ ΟΡΟΣ 1: η πρόοδος των πολιτών.

ΜΕΣΟΣ ΟΡΟΣ 2: η μόρφωση των πολιτών.

Και κάτι τελευταίο για τον κύριο Ψυχάρη. Επειδή, που λές, κατάλαβε πως η "γλώσσα" με την "πατρίδα" είχαν πια αγαπηθεί, σκέφτηκε μετά και κάτι άλλο: πως αξίζει κανείς, όταν αγαπά την πατρίδα του, να πολεμά και για την εθνική τη γλώσσα. "Πάντα αμύνεται περί πατρός".

Να θυμάσαι τι μάθαμε:

- ◆ αποδεικτέα θέση είναι η αξιολογική κρίση που πρέπει να αποδείξουμε/αιτιολογήσουμε/τεκμηριώσουμε.
- ◆ συλλογισμός είναι ολόκληρη η διαδικασία απόδειξης της αλήθειας αυτής τη κρίσης, με μια σειρά αλληλένδετων κρίσεων / προτάσεων που συνδέονται μεταξύ τους μ' ένα Μέσο Όρο.
- ◆ αποδεικτικοί λόγοι είναι το υλικό αυτών των λογικών προτάσεων: λεπτομέρειες, σχόλια, θέσεις γενικά αποδεκτές, αρχές, πορίσματα, παραδείγματα, στατιστικά στοιχεία, ιστορικές μαρτυρίες και άλλα.
- ◆ συμπέρασμα που είναι η επιβεβαίωση της αποδεικτέας θέσης.

Είδη απόδειξης κατά τη μέθοδο

α. Άμεση β. Έμμεση γ. Παραγωγική δ. Επαγωγική ε. Αναλογική

Άμεση απόδειξη: η αλήθεια της αποδεικτέας θέσης παράγεται από μία μόνο κρίση / πρόταση.

Τα μέταλλα είναι ανόργανα.

Άρα ο χρυσός είναι μέταλλο.

Έκφραση - Έκθεση Α΄ Λυκείου

Έμμεση απόδειξη ή απαγωγική: η αλήθεια της αποδεικτέας θέσης παράγεται από τον έλεγχο του ψεύδους της αντίθετης προς αυτήν.

Ο πόλεμος επιφέρει δεινά.

Άρα, η ειρήνη είναι ωφέλιμη

Παραγωγική απόδειξη: από το γενικό συμπεραίνουμε για το ειδικό.

- Όλοι οι άνθρωποι είναι θνητοί.

- Ο Σωκράτης είναι άνθρωπος.

Άρα ο Σωκράτης είναι θνητός.

Επαγωγική: από το μερικό συμπεραίνουμε για το γενικό.

- Ο Ερμής στρέφεται γύρω από τον ήλιο και τον ίδιο άξονα από δύση σε ανατολή.

- Η Αφροδίτη στρέφεται ...

- Η Γη στρέφεται ...

- Ο Άρης στρέφεται...

- Ο Ερμής, η Αφροδίτη, η Γη, ο Άρης είναι πλανήτες.

Άρα, όλοι οι πλανήτες στρέφονται γύρω από τον ήλιο και γύρω από τον ίδιο άξονα από δύση σε ανατολή.

Αναλογική: από τα επιμέρους συμπεραίνουμε για τα επιμέρους.

- Ένας μαθητής του Γ4 πρώτευσε.

- Ο Κώστας είναι μαθητής του Γ4.

Άρα, ο Κώστας πιθανόν να πρώτευσε.

Η έκθεση και η παράγραφος

Η παράγραφος είναι μικρή ενότητα του κειμένου, η οποία με βάση ένα καλά οργανωμένο σχεδιάγραμμα αναπτύσσει ένα αναπόσπαστο τμήμα του συνολικού κειμένου και αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα συστατικά στοιχεία του γραπτού λόγου. Κάθε είδους κείμενο, ακόμα και λογοτεχνικό, είναι χωρισμένο σε παραγράφους. Έτσι, δίνονται καθαρά με την πρώτη ματιά στον αναγνώστη η γενική εικόνα του κειμένου, καθώς και κάποιες αρχικές πληροφορίες που αφορούν την έκταση, τη δομή και τη διάρθρωσή του. Ένα γραπτό χωρίς παραγράφους, αν και κατά τα άλλα άρτιο, πρώτα - πρώτα απωθεί τον αναγνώστη αισθητικά και, “φορτώνοντας” το μάτι, τον προδιαθέτει άσχημα για ό,τι είναι αναγκασμένος να διαβάσει.

Η σπουδαιότητα, όμως, της παραγράφου δεν έγκειται στη μορφή της ούτε στην αναγκαστική παρουσία της σε κάθε κείμενο. Έγκειται κυρίως στην οργάνωση, στην ενότητά της, στην αλληλουχία των νοημάτων, στην πληρότητα των επιχειρημάτων, στη συνοχή και τη συνεκτικότητα των προτάσεων και των ιδεών που αναπτύσσει ή παραθέτει ή σχολιάζει, που γενικά περιέχει. Και η σπουδαιότητά της αυτή δεν αποκαλύπτεται σε κείμενα όπου η λογική έχει τον πρώτο και τον κύριο λόγο: δοκίμια, άρθρα, επιφυλλίδες, επιστημονικά και άλλα κείμενα. Και εφόσον η έκθεση της Β΄ και της Γ΄ Λυκείου διδάσκεται και ασκείται με βάση το δοκιμιακό λόγο, είναι απαραίτητο κάθε κείμενο έκθεσης ιδεών που γράφεται από μαθητές (ή για μαθητές) όχι μόνο να χωρίζεται σε παραγράφους σύμφωνα με τις προδιαγραφές του δοκιμίου, αλλά και η οργάνωση της καθεμιάς παραγράφου να ακολουθεί τα δοκιμιακά πρότυπα. Οι προδιαγραφές αυτές και τα πρότυπα αυτά θα παρουσιαστούν επιγραμματικά στη συνέχεια.

Η οργάνωση της παραγράφου

Σε κάθε σχεδόν παράγραφο συναντούμε τα ακόλουθα στοιχεία:

α) Τη θεματική περίοδο, που συνήθως είναι η πρώτη ή η δεύτερη περίοδος της παραγράφου. Μ’ αυτήν εκφράζεται με σαφήνεια η κύρια ιδέα της παραγράφου και παρουσιάζεται επιγραμματικά το θέμα. Στη θεματική περίοδο ο συγγραφέας-μαθητής παίρνει ξεκάθαρη θέση απέναντι στο θέμα-πρόβλημα που πραγματεύεται και διατυπώνει το σκοπό της απόδειξής του.

β) Τις λεπτομέρειες ή τα σχόλια, δηλαδή άλλες προτάσεις και περιόδους με ιδέες που διασαφηνίζουν, αιτιολογούν, παρουσιάζουν τα αποτελέσματα, ορίζουν, διατυπώνουν αντιρρήσεις, που αναπτύσσουν μ’ ένα λόγο την κύρια ιδέα της παραγράφου, που βρίσκεται στη θεματική περίοδο. Με τις λεπτομέρειες εξασφαλίζεται ως ένα βαθμό η επαρκής ανάπτυξη της ιδέας που προβάλλεται στη θεματική περίοδο. Το σύνολο των παραγράφων με επαρκή ανάπτυξη εξασφαλίζει την, ως ένα βαθμό, ικανοποιητική ανάπτυξη του θέματος της έκθεσης.

Κάποτε υπάρχει και ένα τρίτο στοιχείο:

γ) η περίοδος κατακλείδα, που ολοκληρώνει τη μορφή της παραγράφου, αποκρυσταλλώνοντας επιγραμματικά την ανάπτυξη που προηγήθηκε ή διατυπώνοντας ένα γενικό συμπέρασμα ή προσπαθώντας να μεταβεί η συνέχεια του νοήματος από την προηγούμενη ανάπτυξη στην επόμενη παράγραφο.

Ανάπτυξη παραγράφου με αιτιολόγηση

Η υποστήριξη μιας θέσης με αιτιολόγηση μπορεί να γίνει στην περιορισμένη έκταση μιας παραγράφου ή σε ευρύτερο κείμενο, όπως είναι μια έκθεση. Τόσο στη μια όσο και στην άλλη περίπτωση μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε συλλογισμούς, ενδείξεις, μαρτυρίες ειδικών κλπ. Οι τρόποι αυτοί πάλι μπορούν να εκφραστούν είτε με:

- ♦ **αιτιολογικές προτάσεις**, οι οποίες εισάγονται με τους αιτιολογικούς συνδέσμους *γιατί, επειδή, διότι, που, αφού* κλπ.
- ♦ **υποθετικές προτάσεις**, π.χ. δεν φταίω εγώ, **αν (επειδή)** εσύ παρεξήγησες τα λόγια μου και πήγες νωρίτερα στο ραντεβού.

...**Η αγάπη του πλούτου**, που η αγόρευση αναζήτησής του μας έχει γίνει μόνιμη αρρώστια, **και η φιληδονία** καταδουλώνουν, ή, καλύτερα, **καταποντίζουν** **αύτανδρη** τη ζωή μας. τι δεν υπάρχει αρρώστια που να **ταπεινώνει τον άνθρωπο** περισσότερο από τη **φιλαργυρία**, ούτε να τον **εξευτελίξει** περισσότερο από τη **φιληδονία**. Γιατί δεν μπορεί βέβαια ο νους μου να εξηγήσει **πώς είναι δυνατόν**, όταν έχουμε εκτιμήσει τόσο πολύ τον **υπερβολικό πλούτο**, ή για να μιλήσουμε αληθινότερα **τον έχουμε θεοποιήσει, να μη δεχτούμε τα σύμφυτα μ' αυτόν κακά** που μπαίνουν στην ψυχή μας. [...] **Με τον άμετρο πλούτο σφιχτοδεμένη** και με το ίδιο [...] βήμα περπατώντας **έρχεται η πολυτέλεια** κι όταν εκείνος ανοίγει τις πύλες των πόλεων και των σπιτιών, μπαίνει κι αυτή μαζί του και συγκατοικούνε. Με τον καιρό, το ζευγάρι τούτο στήνει τη φωλιά του στη ζωή των ανθρώπων κ' έρχεται ταχιά η ώρα να γεννήση. και **γεννούν τότε την πλεονεξία και την αλαζονεία και την τρυφή**, όχι νόθα γεννήματά τους, μα πολύ-πολύ γνήσια. Κι αν αφήση κανείς **και τούτα του πλούτου τα βλαστάρια** νάρθουνε σ' ώριμη ηλικία, ταχιά κι αυτά **γεννούν αδυσώπητους στις ψυχές τυράννους, την αυθάδεια, την παρανομία και την αναισχυντία...** (σχολ βιβλ. σ.74)

Θεμ/κή περίοδος (Θέση)

Σχόλια (Διευκρίνιση)

(Αιτιολόγηση)

Κατακλείδα (Συμπέρασμα)

Η αγάπη του πλούτου και η φιληδονία καταποντίζουν τη ζωή μας.

Η φιλαργυρία ταπεινώνει τον άνθρωπο και η φιληδονία τον εξευτελίζει.

Γιατί έχουμε θεοποιήσει τον πλούτο και είμαστε υποχρεωμένοι να δεχτούμε και τα σύμφυτα με αυτόν κακά.

↓
Ο πλούτος συμβαδίζει με την πολυτέλεια και γεννούν

↓
την πλεονεξία, την αλαζονεία, την τρυφή, που με τη σειρά τους γεννούν

↓
την αυθάδεια, την παρανομία και την αναισχυντία.

↓
[Η φιλοχρηματία και η φιληδονία καταποντίζουν τη ζωή μας.]